

ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ BASES OF THE FORMATION OF THE ECONOMIC SECURITY MANAGEMENT SYSTEM OF INDUSTRIAL ENTERPRISES

У статті розкрито наукові погляди щодо трактування економічної безпеки підприємства. Наведено основні функціональні цілі економічної безпеки господарюючого суб'єкта. Визначено функції управління економічною безпекою підприємства та засоби ефективного управління. Охарактеризовано процес побудови системи управління економічною безпекою промислового підприємства із виокремленням суб'єкта й об'єкта, цілей, низки принципів тощо. Досліджено чинники, що визначають закономірність формування системи управління економічною безпекою промислових підприємств. Деталізовано сукупність принципів, на яких базуються процеси управління економічною безпекою господарюючих суб'єктів.

Ключові слова: економічна безпека, система управління економічною безпекою, промислові підприємства, механізм управління.

В статье раскрыты научные взгляды относительно трактовки экономической безопасности предприятия. Приведены основные функциональные цели экономической безопасности хозяйствующего субъекта. Определены функции управления экономической безопасностью предприятия и средства эффективного управления. Охарактеризован процесс построения системы управления экономической безопасностью промышленного предприятия с выделением субъекта и объекта, целей, ряда принци-

пов и т.д. Исследованы факторы, определяющие закономерность формирования системы управления экономической безопасностью промышленных предприятий. Детализирована совокупность принципов, на которых базируются процессы управления экономической безопасностью хозяйствующих субъектов.

Ключевые слова: экономическая безопасность, система управления экономической безопасностью, промышленные предприятия, механизм управления.

The article reveals the scientific views on the interpretation of the economic security of the enterprise. The main functional objectives of economic security of the economic entity are presented. The functions of management of economic safety of the enterprise and means of its effective management are determined. The process of building a system for managing the economic security of an industrial enterprise with the distinction of the subject and object, goals, a number of principles, etc. is characterized. The factors determining the regularity of the formation of a system of management of economic safety of industrial enterprises are investigated. A set of principles on which the processes of management of economic security of economic entities are based is detailed.

Key words: economic security, economic security management system, industrial enterprises, management mechanism.

УДК 338.2

Поляков П.А.

аспірант кафедри фінансів та інноваційного менеджменту
Вінницький національний технічний
університет

Постановка проблеми. Нинішні умови функціонування промислових підприємств, посилення конкурентної боротьби, потреба у значній модернізації виробничих процесів вимагають від підприємств прийняття ефективних управлінських рішень, що забезпечують виконання поставлених поточних та стратегічних цілей, мають важелі адаптації до змін господарювання. Вагомим чинником у цих процесах є формування системи управління економічною безпекою, що вимагає поглиблених досліджень та врахування усіх факторів внутрішнього та зовнішнього середовища, особливості структурної організації підприємства тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематикою забезпечення відповідного рівня економічної безпеки на промислових підприємствах, управління нею, вироблення концептуальних засад щодо оцінювання рівня економічної безпеки господарюючих суб'єктів займалося чимало науковців, таких як С. Баркова, О. Васильєв, С. Васильчак, Н. Гришко, Л. Донець, Т. Ігнашкіна, С. Ілляшенко, А. Лаутар, С. Лабунська, О. Маслак, Ю. Ус, А. Шатохін, Г. Семенов, Т. Сухорукова та ін.

Але слід зауважити, що вітчизняні підприємства на практиці під час управління економічною безпе-

кою, забезпечення її відповідного рівня зіштовхуються з низкою проблематичних аспектів, що зумовлює необхідність подальших ґрунтовних досліджень, зокрема й щодо формування системи управління економічною безпекою підприємств промисловості з урахуванням сучасного стану економіки країни та посилення євроінтеграційних процесів.

Формулювання цілей статті. Метою статті є дослідження концептуальних науково-методичних підходів щодо формування системи управління економічною безпекою господарюючих суб'єктів із виокремленням особливостей функціонування та стану промислових підприємств.

Виклад основного матеріалу. Автор Н. Гришко пропонує своє бачення категорії «економічна безпека підприємства», яке базується на твердженні, що рівень економічної безпеки господарюючого суб'єкта залежить від стану безпеки суб'єктів економіки, які з ним взаємодіють. Економічну безпеку підприємства пропонується розглядати як збалансований стан його виробничо-економічної системи, котрий в умовах протидії дестабілізуючим чинникам зовнішнього та внутрішнього середовищ забезпечує можливість досягнення стратегічних цільових орієнтирів розвитку [1, с. 6].

Основна ціль економічної безпеки підприємства полягає в тому, щоб гарантувати його стабільне та максимально ефективне функціонування на поточний період та високий потенціал розвитку в майбутньому. До головних функціональних цілей економічної безпеки належать:

- забезпечення високої фінансової ефективності роботи, фінансової стійкості та незалежності підприємства;

- забезпечення технологічної незалежності та досягнення високої конкурентоспроможності технічного потенціалу того чи іншого суб'єкта господарювання;

- досягнення високої ефективності менеджменту, оптимальної та ефективної організаційної структури управління підприємством;

- мінімізація руйнівного впливу результатів виробничо-господарської діяльності на стан навколишнього середовища;

- якісна правова захищеність усіх аспектів діяльності підприємства;

- забезпечення захисту інформаційного поля, комерційної таємниці і досягнення необхідного рівня інформаційного забезпечення роботи всіх підрозділів підприємства та відділів організації;

- ефективна організація безпеки персоналу підприємства, його капіталу та майна, а також комерційних інтересів [2, с. 99–100].

Автор С.В. Лабунська, трактує систему економічної безпеки підприємства як систему, яка передбачає врахування завдань формування проактивної стратегічної поведінки, що потребує реалізації не тільки загальних функцій підсистеми менеджменту підприємства, а й реалізації функції самозбереження системи, пропонує в цьому аспекті розмежувати топологічний горизонт управлінського впливу механізму системи економічної безпеки, який зумовлює різницю функціональних аспектів прояву дії керуючого впливу на інші предметно-орієнтовані підсистеми підприємства, за стратегічним та оперативним спрямуванням і, як наслідок, передбачає різну архітектуру структурної організації системи економічної безпеки підприємства [3, с. 283].

Управління економічною безпекою підприємства можна визначити як складний динамічний процес, що поєднує функції управління підприємством (організація, мотивація, контроль, планування та регулювання) з використанням ресурсів підприємства з метою розроблення стратегії функціонування відповідно до загроз зовнішнього та внутрішнього середовища. Ефективне управління економічною безпекою підприємства сприяє підтриманню стійкості економічного і соціального розвитку, унеможливленню виникнення соціальних, трудових та інших конфліктів, які загрожують ефективному функціонуванню підприємства [4, с. 270–271].

Управління економічною безпекою на будь-якому підприємстві передбачає визначення принципів, мети та параметрів функціонування цього механізму управління, які дають змогу поглибити та структурувати окремі фундаментальні складники механізму та зумовлюють формалізацію його структури і наявні зв'язки між окремими елементами. Отже, відбувається побудова структурно-логічної схеми визначення підходів до формування механізму управління економічною безпекою промислового підприємства, що потребує виокремлення елементів: визначення поняття механізму; визначення поняття механізму управління економічною безпекою; уточнення призначення механізму управління економічною безпекою; упорядкування принципів функціонування механізму; визначення цілей механізму управління економічною безпекою промислового підприємства; групування параметрів функціонування механізму та визначення елементів механізму управління системою економічної безпеки підприємства та їхнього функціонального призначення і зв'язків між ними.

Визначення управлінським персоналом призначення механізму управління системою економічної безпеки підприємства є найбільш вагомим із позиції зумовлення формалізації принципів, цілей, параметрів та зв'язків між елементами такого механізму [5, с. 152].

Система економічної безпеки підприємства є комплексом організаційно-управлінських, технологічних, технічних, профілактичних і маркетингових заходів, спрямованих на кількісну й якісну реалізацію захисту інтересів підприємства від зовнішніх і внутрішніх загроз. Таке визначення розкриває комплексність і різнобічність названого поняття, але не враховує, що важливим є пошук правильного співвідношення між вірогідними втратами під час порушення економічних інтересів підприємства і допустимою величиною витрат для запобігання або мінімізації втрат. Систему заходів із забезпечення економічної безпеки підприємства необхідно погоджувати з цілями діяльності підприємства і ресурсами, які є на конкретному підприємстві; місія підприємства, основні цілі і комплекс заходів із забезпечення рівня його економічної безпеки повинні мати вектори однакової спрямованості.

Система управління економічною безпекою підприємства, до складу якої входить сукупність управлінських, економічних, організаційних, правових, контролюючих і мотиваційних способів гармонізації інтересів підприємства з інтересами суб'єктів зовнішнього середовища, з урахуванням особливостей діяльності підприємства забезпечує отримання прибутку, розмір якого достатній для перебування господарюючого суб'єкта в стані економічної безпеки. З метою підвищення ефективності управління економічною безпекою підприємства пропонується така послідовність дій під час

управління економічною безпекою підприємства, яка, на відміну від наявних, дає змогу чітко розрізнити і побачити крок за кроком дії менеджера чи людини, яка є відповідальною за прийняття рішень, оскільки зображує найбільш широкий спектр можливих ситуацій і дає змогу послідовно, не втрачаючи певних деталей, швидко зорієнтуватися в умовах невизначеності та загроз [6, с. 171].

Закономірність формування системи управління економічною безпекою промислових підприємств зумовлена такими чинниками, як:

- постійна взаємодія промислових підприємств із факторами зовнішнього середовища як основного джерела загроз, що можуть спричинити дестабілізуючий вплив на їхню діяльність;

- наявність слабких місць у діяльності промислових підприємств і можливість розроблення заходів щодо їх своєчасного усунення;

- управління економічною безпекою є головним резервом оптимізації основних виробничих процесів виготовлення промислової продукції;

- вимоги ринкової економіки до забезпечення економічної безпеки як фактора сталого розвитку підприємств та забезпечення їх конкурентоспроможності [7, с. 140].

Автори А.Л. Шатохін, Т.Б. Ігнашкіна зазначають, що основними елементами системи управління економічною безпекою підприємства є об'єкт і суб'єкт управління та інші складники. До об'єкта управління входять всі елементи економічної системи підприємства (майно, ресурси, персонал, матеріальні та нематеріальні активи). Суб'єктами управління є ті особи, підрозділи, служби, органи, відомства, установи, що безпосередньо займаються забезпеченням управління, діагностикою та контролем рівня економічної безпеки підприємства.

Діагностика та контроль економічної безпеки реалізується через аналіз загрозливих та небезпечних ситуацій, тенденцій їх розвитку, а також своєчасне виявлення причин зміни рівня економічної безпеки в середовищі функціонування підприємства під впливом сукупності чинників. Управління економічною безпекою реалізується через підготовку та реалізацію управлінських рішень щодо об'єкта управління.

Систему управління економічною безпекою умовно можна розділити на два рівні: перший – рівень, на якому функціонує суб'єкт управління, тобто координуючий рівень; другий – виконавчий – сфера функціонування об'єкта управління. Кожне промислове підприємство функціонує під впливом певних обставин і факторів як усередині організації, так і навколо, які впливають на прийняття управлінських рішень. Таким чином, у структурі системи управління необхідно відобразити як зовнішні, так і внутрішні фактори впливу [8, с. 399].

Важливим питанням забезпечення економічної безпеки промислового підприємства є насамперед

захист власності. Кажучи про необхідність формування цивілізованих ринкових стосунків, слід зазначити, що прозорий і відкритий ринок не з'явиться сам по собі, для його побудови треба створювати механізми. Ці механізми, з одного боку, повинні давати змогу знімати бюрократичні перепони, а з іншого – вирішувати проблеми корупції. Основою корупції є «зімкнення» влади і бізнесу. Як відомо, боротьба з корупцією вимагає вдосконалення правових, економічних, організаційних механізмів функціонування органів виконавчої влади для запобігання й усунення причин і умов, що сприяють виникненню і поширенню корупції. Тактика забезпечення безпеки підприємства передбачає вживання конкретних процедур і виконання конкретних дій у цілях забезпечення його економічної безпеки. Йдеться про такі процедури, як розширення юридичної служби підприємства; вживання додаткових заходів зі збереження комерційної таємниці; створення підрозділу комп'ютерної безпеки; пред'явлення претензій контрагентові-порушникові; звернення з позовом в судові органи; звернення в правоохоронні органи тощо [9, с. 151].

Під час управління економічною безпекою промислових підприємств слід чітко визначити сукупність принципів цих процесів:

- цілеспрямування, що виражається в орієнтації на стратегічні та тактичні цілі розвитку суб'єкта, що має на меті забезпечення кінцевих цілей діяльності підприємства;

- інтегрованість із загальною системою менеджменту підприємства означає, що будь-які управлінські рішення, що торкаються захисту інтересів підприємства, прямо або опосередковано впливають на результати діяльності суб'єкта господарювання;

- системність – передбачає діяльність, яка повинна мати системний, постійний та упорядкований характер, що охоплює всі складники системи;

- комплексність виражається у розгляді явищ у їхньому зв'язку і залежності, використання різних форм та методів управління під час розроблення і реалізації заходів, що дасть змогу досягнути синергетичного ефекту розвитку;

- адекватність, тобто відповідність заходів безпеки реальним та потенційним загрозам;

- принцип достатності інформації – передбачає діяльність, яка базується на максимальній інформованості кожного працівника про небезпечні та загрозливі фактори [10, с. 51–52].

Загальна схема процесу організації економічної безпеки включає такі заходи, що здійснюються послідовно або одночасно: формування необхідних корпоративних ресурсів (капіталу, персоналу, прав інформації, технології та устаткування); стратегічне прогнозування та планування економічної безпеки за функціональними складниками; стратегічне планування фінансово-господарської діяльності під-

приємства; загально-тактичне планування економічної безпеки за функціональними складниками; оперативне управління фінансово-господарською діяльністю підприємства; здійснення функціонального аналізу рівня економічної безпеки [11, с. 234].

Висновки з проведеного дослідження.

На фінансово-господарську діяльність вітчизняних промислових підприємств впливає велика кількість як внутрішніх, так і зовнішніх факторів, які спричиняють різну дію на їх функціонування. Вплив окремих факторів, особливо зовнішніх, негативно позначається на діяльності підприємства, зростанні рівня прибутковості, обсягів виробництва продукції, забезпеченні конкурентоспроможних позицій, розширенні зовнішніх ринків збуту тощо. Тому для забезпечення поставлених цілей розвитку на кожному підприємстві повинна діяти ефективна система управління економічною безпекою, яка базується на низці заходів у розрізі усіх складників господарювання та виокремлених принципів, що враховують особливості діяльності окремого підприємства.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Гришко Н.Є. Управління економічною безпекою машинобудівного підприємства : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.04 / Гришко Наталя Євгенівна. Кременчук, 2013. 21 с.
2. Васильчак С.В. Економічна безпека підприємства та її складова в сучасних умовах // С.В. Васильчак, А.І. Веселовський // Науковий вісник НЛТУ України. 2010. Вип. 20.15. С. 98–105.
3. Лабунська С.В. Концепція побудови системи економічної безпеки підприємства в процесі інноваційної діяльності / С.В. Лабунська // Проблеми економіки. 2014. № 4. С. 282–289. URL:<http://nbuv.gov.ua/>

4. Ус Ю.В. Управління економічною безпекою підприємства: організаційний аспект / Ю.В. Ус // Вісник економіки транспорту і промисловості. 2015. № 49. С. 269–273.

5. Ілляшенко О.В. Передумови формування механізму управління системою економічної безпеки підприємства / О.В. Ілляшенко, Ю.С. Погорелов // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2015. № 4(2). С. 151–156.

6. Фоміченко І.П. Система управління економічною безпекою підприємств / І.П. Фоміченко, С.О. Баркова // Вісник Донбаської державної машинобудівної академії. 2013. № 2(31). С. 169–173.

7. Васильєв О.В. Формування системи управління економічною безпекою промислових підприємств / О.В. Васильєв, В.І. Мейта // Економічний аналіз: зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет. Тернопіль: «Економічна думка», 2013. Том 14. № 2. С. 138–145.

8. Шатохін А.Л. Сутність та складові елементи механізму управління економічною безпекою підприємства / А.Л. Шатохін, Т.Б. Ігнашкіна // Бізнес Інформ. 2014. № 3. С. 396–402. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2014_3_68.

9. Протопопова Н.А. Механізм забезпечення економічної безпеки промислових підприємств / Н.А. Протопопова // Системи обробки інформації. 2010. Вип. 3. С. 150–151. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/soi_2010_3_71.

10. Лаутар А.Ю. Аналіз економічної безпеки промислових підприємств за умов поглиблення конкуренції / А.Ю. Лаутар // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2014. № 4, Т. 2. С. 51–54.

11. Фень К.С. Джерельна база та сфери застосування дефініції «економічна безпека підприємства» / К.С. Фень // Збірник наукових праць Подільського державного аграрно-технічного університету. Економічні науки. 2016. Вип. 24(3). С. 231–238.